

In Memoriam

IN MEMORIAM THEO DE BOER (1932-2021)

Jacques De Visscher

Theo de Boer, die eind vorig jaar (16 december) overleed, behoort tot de gangmakers van de fenomenologie in Nederland, ingezet door figuren als Frederik Buytendijk (1887-1974) en Stephan Strasser (1905-1991), en later verder enigszins populair gemaakt dank zij de aula-pockets (Het Spectrum) van Remy Kwant (1918-2012), Reinout Bakker (1920-1987) die vooral aandacht besteedden aan Merleau-Ponty, van Nico Luijpen (1922-1980) en van C.A. van Peursen (1920-1996). Feitelijk hoort Cornelis Verhoeven (1928-2001) eveneens tot de fenomenologische beweging, maar deze denker hield niet van het voor hem al te academische woord ‘fenomenologie’ en gaf als classicus de voorkeur aan ‘aandacht voor het archaische en het symbolische’.

Theo de Boers belangstelling ging in de eerste plaats uit naar Husserl, op wiens werk hij bij Karel Kuypers in Utrecht promoveerde: *De ontwikkelingsgang in het denken van Husserl* (Assen, Van Gorcum, 1966). Later verdiepte hij zich in toenemende mate in het oeuvre van Emmanuel Lévinas, waarvan hij een aantal boeken vertaalde naar het Nederlands, alsook in de praktische (en dus creatieve en vruchtbare) hermeneutiek waarin de exploratie van de poëzie een doorslaggevende rol speelt; zie zijn gesprekken met Peter Henk Steenhuis, verzameld in het schitterende boek: *Denken over Dichten. Hartstocht en rede komen in contact* (Rotterdam, Lemniscaat, 2011).

Het was de al genoemde Stephan Strasser die mij op het creatieve werk van De Boer attendeerde: niet alleen op zijn Lévinas-studies zoals *Tussen filosofie en profetie* (Baarn, Ambo, 1976) – ook Strasser schreef uitvoerig over Lévinas – maar vooral op *Grondslagen van een kritische psychologie* (Baarn, Ambo, 1980; hier gerecenseerd in *UvM* 1–2, 1984), een pleidooi voor een niet-reductionistische psychologie, die hij wel een empirische wetenschap noemt, maar met een hermeneutische component. Die hermeneutiekstudie werkte hij aanvankelijk eerder academisch dan praktisch uit, vaak in samenwerking met anderen, zoals *Hermeneutiek. Filosofische grondslagen voor mens- en cultuurwetenschappen* (Meppel-Amsterdam, Boom, 1988; recensie: *UvM* 6–1, 1989). *Van Brentano tot Lévinas* (Meppel-Amsterdam, Boom, 1989, recensie: *UvM* 7–3, 1991) biedt een bundel historische opstellen; terwijl Tamara A. Awater en andere verhalen over subjectiviteit (Amsterdam, Boom, 1993, recensie: *UvM* 11–2, 1994) wijsgerig-antropologische thema’s verzamelt.

Theo de Boer, van gereformeerde komaf, heeft de religieuze thema’s en zijn gevoeligheid voor spiritualiteit nooit losgelaten, nog minder is hij vervallen in een

infantiel atheïsme, integendeel. Voor hem bleef God, de God van Pascal en deze van Lévinas, een existentiële inspiratie zonder al te veel doctrinaire dwang. Soms noemde hij zich ‘een beetje, maar dan ook slechts een beetje, katholiek. Daarvan krijgen we een neerslag in onder meer: *De God van de filosofen en de God van Pascal*. Op het grensgebied van filosofie en theologie (’s-Gravenhage, Meinema, 1989, recensie: UvM 7–3, 1991), in: *Langs de gewesten van het zijn*. Spiritualiteit van de woestijn (Zoetermeer, Meinema, 1996, recensie door Herman De Dijn: UvM 14 – 1, 1997), ook in het gesprek met Ger Groot: *Religie zonder God*. Een dialoog (Amsterdam, Sijbbolet, 2013, recensie: UvM 26 – 4, 2013) waarin De Boer graag naar Guido Gezelle teruggrijpt.

De fenomenologische hermeneutiek, die Theo de Boer zo vruchtbaar vond in zijn verkenningen van de literatuur, de poëzie en van het religieuze besef, was voor hem de weg om aan de beleving het primaat te geven, trouw aan een uitspraak van Husserl dat we naar de zaak zelf dienen te gaan in wat we ervaren in ons bewustzijn en in onze subjectiviteit als openheid voor de werkelijkheid. Deze erudiete filosoof en hoogleraar aan de beide Amsterdamse universiteiten publiceerde over Lévinas in dit tijdschrift: ‘Eindigheid en transcendentie’ (UvM 15–4, 1999).